

ZGODOVINSKI ZBORNIK.

PRILOGA LJUBLJANSKEMU ŠKOFIJSKEMU LISTU.

—○○○○○ Izhaja v nedoločenih obrokih. ○○○○○—

Leto 1907.

Ljubljana, meseca maja 1907.

Številka 57.

Zgodovina brezoviške župnije.

Spisal Josip Novak.

(Dalje.)

Vdova Katarina Doroteja Reffinger, rojena baronica Gallen, pa se je omožila z Volbankom Avguštinom Busethom,¹⁾ ki je že imel grad Turen pri Radečah.²⁾ Sama je kupila okoli l. 1687. grad Gerbin pri Litiji,³⁾ grad Lukovec je pa prodala. O njenem drugem možu, Volbanku Avguštinu Busethu, pripoveduje Valvasor, da je v dvoboju prebodel okoli l. 1680. v Krškem Frančiška Mihaela pl. Zara (ali Sara), ki je bil zadnji svojega rodu.⁴⁾ Od zgoraj imenovane Katarine je kupil Lukovec Ivan Jakob Bosio, porojen v Ljubljani 12. marcija l. 1629.⁵⁾ in je bil o Valvasorjevem času še posestnik tega gradu. Ta je bil dne 5. novembra l. 1647. vpisan v vseučiliško matrikulo v Solnogradu, kjer je študiral logiko.⁶⁾ Drugi iz te rodbine, namreč Ivan Jernej Bosio, je bil od l. 1670. do 1672. mestni sodnik in od l. 1676. do 1678. mestni župan ljubljanski.⁷⁾ Neki Bosio je v 17. stoletju zalagal deželne stanove kranjske z laškim blagom.⁸⁾ Mogoče, da je bil isti tudi posestnik tega gradu. L. 1703. je bil imetnik tega gradu Sebastijan Raigersfeld. Neznano pa je, kako je prešel grad potem v last Žigi Jožefu Lu-

kančiču, ki ga najdemo zapisanega v župnijskih maticah v letih 1703. do 1708. Ta je imel za soprogo Ano Rozino Jožefo, rojeno baronico Valvasor iz Medije, Belnika in Zavrha.¹⁾ Naslednji posestnik je bil Frančišek Jakob pl. Schmidthoffen. Prvotno se je ta rodbina imenovala Kovačič. Ta Frančišek Jakob je bil dne 29. oktobra l. 1685. vpisan v vseučiliško matrikulo v Ingolstadtu z imenom Kovatgiz (Kovačič). Študiral je obojno pravo. „Studiosus l. U.“ je bil ob istem času tudi njegov brat (Frater germanus) Volbank Henrik.²⁾

Andrej Kovačič je bil tržan vipavski in prisednik trškega sveta. Odlikoval se je za časa frijulskih in beneških vojn z nastanjenjem cesarske vojske v Vipavi. Njegov sin Matej Kovačič je bil mitničar na deželni mitnici na Jesenicah in na cesarski mitnici na Colu. Pridobil si je toliko premoženja, da je kupil od barona Wolfa Konrada Jankoviča graščino Trebnje. Cesar Leopold I. ga je povzdignil v plemeniti stan dne 8. junija l. 1667. in mu podelil „posebno milost“, da se je smel pisati „Kouatschitsch von Schmidhoffen“. Ker je stopil v sorodstvo in svaštvo z drugimi plemenitniki v deželi, so mu kranjski deželni stanovi dne 12. maja l. 1685. podelili deželjanstvo na Kranjskem (den Clainadt der Landmannschaft in Krain). Umrli je na gradu v Trebnjem in bil pokopan v trebanjski župni cerkvi. Dne 15. julija l. 1688. je cesar Leopold tudi Štefana

¹⁾ Valvasor, Ehre, XI., str. 353.

²⁾ Tam. str. 583.

³⁾ Tam. str. 183.

⁴⁾ Tam. str. 242.

⁵⁾ Izvestja muz. društva, 1900, str. 184.

⁶⁾ Izvestja muz. društva, 1899, str. 25.

⁷⁾ Valvasor, Ehre, XI., str. 704.

⁸⁾ Schumi, Archiv, II. Bd., str. 301, 145, 147.

¹⁾ Župnijske matice.

²⁾ Izvestja muz. društva, 1899, str. 26.

Kovačiča, ki je bil menda Matejev brat, povzdignil v plemeniti stan s pridevkom „von Schmidthoffen“. Novi plemiči so se smeli imenovati tudi samo „Schmidthoffen“ in so začeli opuščati ime Kovačič. Frančišek Jakob pl. Schmidthoffen je bil prisednik plemiškega deželnega sodišča v Ljubljani. S soprogo Ano Felicito je imel dne 22. novembra l. 1694. sina Frančiška Antona. Cesar je Frančiška Jakoba dne 11. julija l. 1733. povzdignil v baronski stan z naslovom „und Ehrenwort“ in s pridevkom „von Schmidthoffen, Herr zu Treffen und Lukowitz“. Trebanjsko graščino je bil sicer l. 1699. prodal stiškemu samostanu za 25.000 gld., a dobil jo je nazaj l. 1731. Na Lukovcu pa je od l. 1731. do 1736. bival njegov sin Frančišek Anton, ki se v brezoviških župnijskih maticah večkrat imenuje pl. Schmidthoffen, gospod v Trebnjem in Lukovcu, prisednik dežele kranjske.¹⁾ Posestniki z Lukovca so imeli v župni cerkvi tudi svoj žerh. Kamenita plošča, ki je istega pokrivala, se je še ohranila in je sedaj v prezbitariju na evangelski strani pod prižnico. Ker je na istem mestu nekaj klopi, se je le malo vidi izpod njih. Gorenji konec plošče je že odbit in grba je le še dobra polovica. Vendar se tudi iz te polovice da spoznati, kakšen grb je bil. Preko ščita je od desnega zgornjega ogla do levega spodnjega začrtana ozka proga, v kateri so tri zvezde. Ostali ščit delita od vrha navzdol in od leve na desno potegnjeni črti v štiri dele. Zgornje levo in spodnje desno polje nosita enoglavega orla, drugi dve polji pa imata po tri navpične črte. Torej je ta grb popolnoma enak onemu, ki ga ima Valvasor v svoji zbirki grbov²⁾ pri plemeniti rodbini Kovačičev. Napis na plošči pa se glasi tako-le:

FRANCISCVS IACOBVS
L.B.A: SCHMITHOFFEN
IVDICIORVM - PRAETORIA :
LIVM : ASSESSOR : ET BIS :
DEPVTATORVM - PRAESSES
DVCATVS - CARNIOLIAE -
AETATIS SVAE :
75 ANNO 1746
DIE 15. IVNY.

Od rodbine Schmidthoffen je Lukovec prešel potom ženitve v last grofu Ivanu Nep. Raspu, ki se je poročil z Barbaro pl. Schmidthoffen. Oba sta umrla v Ljubljani, pokopana sta pa bila na Brezovici, in sicer prvi dné 26. maja l. 1802., druga pa dné 28. avgusta l. 1801.³⁾ Za temi je postal gospodar tega gradu kriški

baron Jožef Žiga grof Thurn in Valsassina, ki je imel tudi krumperški grad pri Dobu. Anton grof Thurn je bil od l. 1775. imejitelj kranjskega polka št. 43.¹⁾ Pripoveduje se, da so mladeniči, ki so želeli se oprostiti vojaščine, šli služiti na Lukovec ali pa na Krumperk. Po smrti Jožefa Žige je podedovala Lukovec njegova sestra Barbara, ki se je dné 29. septembra l. 1822. omožila z Filipom baronom pl. Rechbachom. Ta je bil višji poročnik il. notranjeavstrijskega žrebčarskega oddelka s Sela pri sv. Petru poleg Ljubljane.²⁾ Ti zadnji posestniki, ki so bili obenem lastniki Krumperka, so večinoma le tam stanovali, na Lukovcu pa so imeli svoje oskrbnike, ki so pa le slabo skrbeli za grad. Posebno slabe oskrbnike je morala imeti Barbara baronica pl. Rechbach (umrla je v Ljubljani dné 8. julija l. 1885.³⁾), ker je ob njenem času začel grad že razpadati. Prodala ga je Ljubljancu Smrekarju. Ta pa si je sezidal Podsmreko v dobrovski župniji drugo stanovanje, kjer je pa kmalu potem umrl in Lukovec volil neki Trojkarjevi hčeri. Od te ga je kupil dné 4. junija l. 1870. ljubljanski hotelir Luka Tavčar. O tem pripoveduje župnijska kronika,⁴⁾ da je začel jako marljivo s svojimi ljudmi obdelovati svet, včasih so delali še celo v praznikih. Nato je postal lastnik Lukovca, oziroma razvalinam pripadajočega zemljišča ljubljanski trgovec F. M. Schmitt; a sedANJI posestnik razvalin in treh oralov nekdanjega lukovškega zemljišča je pa Jožef Čuden s Podlukovca h. št. 5. Na drugem delu nekdanjega lukovškega sveta pa si je pred nekaterimi leti sezidal Ivan Seunig, posestnik in usnjar v Ljubljani, lepo vilo, od katere ima krasen razgled po obširnem ljubljanskem barju.

Zadnji sledovi nekdanjega gradu bodo kmalu izginili. Edinole podoba v Valvasorju nam bo še kazala vnanjo obliko tega gradu, iz ustnega poročila pa smo posneli še nekatere podatke o njegovi notranjosti. Lukovec je bil srednje veliko enonadstropno poslopje. V severnem koncu, ki je najdalje kljuboval zobu časa, je bila kapela, v kateri so se do zadnjega še poznale na desni in levi po dve plitvi dolbini za podobe. V oltarju je bila podoba zamorske Matere božje, in sicer, kakor nekateri trdijo, prav ista, ki visi sedaj v ljubljanski frančiškanski cerkvi na listni strani blizu vrat. Nekdaj pa je bila namesto te 18 palcev visoka bronasta podoba, naročena iz Čenstohove.⁵⁾ V kapeli so bile na vsaki strani po tri klopi. Nekateri tudi trdijo, da so tudi na Lukovcu imeli svojega grajskega kape-lana; toda v župnijskih maticah ni o tem nikakega sledu.

¹⁾ Dimitz, Geschichte Krains, IV., str. 164.

²⁾ Izvestja muz. društva, 1899, str. 98.

³⁾ Tam str. 98.

⁴⁾ Župnijska kronika, str. 17.

⁵⁾ Povedal Iv. Čuden, po domače Pavletovec.

¹⁾ Izvestja muz. društva, 1899, str. 110.

²⁾ Valvasor, Ehre, XI., str. 117.

³⁾ Mrtvaška knjiga brezoviška.

3. Gradišča.

Tudi nekaj gradšč je v župniji, o katerih vemo sicer še mnogo manj, kakor o gradovih, vendar jih ne smemo prezreti. Že v prazgodovinskih časih je stalo gradišče na hribu za Logom, tam, kjer je sedaj podružnica sv. Janeza Krstnika. Okoli cerkve se dobro pozna dvojni nasip, ki se vleče precej daleč na vzhodno stran. Prazgodovinsko gradišče je pa brezdvomno stalo tudi na Kopavniku.¹⁾ Tudi Pod Kamnom pri Vnanjih Goricah imenuje ljudstvo nek kraj „Gradišče“ in „Turške šance“.

Sčasoma se bodo morebiti pri Brezovici našli tudi rimski grobovi. Na Logu pri Vrbičevi hiši stoji korito iz podpeškega kamna, ki je bilo nekdanje brezdvomno rimski sarkofag. Dolgo je 1,85 m, široko 0,55 m, globoko 0,70 m, a rob njegov je debel 0,13 m.²⁾ Kje in kdaj se je našel, ne vemo.

V.

Brezovica, šentpeterska podružnica.

Vsa sedanja brezoviška župnija je spadala do l. 1703. k veliki župniji sv. Petra v Ljubljani. Kar je doživela ta, to vse se je kolikor toliko dotikalo tudi sedanje brezoviške župnije. Nikakor bi torej ne bilo prav, ako bi ne podali vsaj kratke zgodovine šentpeterske župnije.³⁾

Kdaj je bila šentpeterska župnija ustanovljena, ni mogoče dognati. Gotovo pa je, da je to najstarejša župnija na Kranjskem. Še preden je bila Ljubljana, je bila že šentpeterska župnija. Tudi nekdanja škofijska cerkev v stari Emoni je najbrže stala na istem mestu, kjer sedaj stoji cerkev sv. Petra.⁴⁾ Kakor vsa kranjska dežela, spadala je tudi šentpeterska župnija od prvega začetnika pod oglejski patrijarhat, kjer je ostala do l. 1355. To leto pa jo je patrijarh Nikolaj podaril avstrijskemu vojvodi Albrehtu II. Modremu. Tedaj so postali Habsburžani lastniki šentpeterske župnije. Obdržali so jo do l. 1444., ko jo je cesar Friderik IV. izročil cistercijskim menihom pri sv. Trojici v Dunajskem Novem mestu. Ko pa se mu je posrečilo pridobiti tedanjega papeža in prijatelja svojega, Pija II., da je v Ljubljani ustanovil škofijo, jo je zopet vzel cistercijskem ter jo podaril prvemu ljubljanskemu škofu, da jo je združil s škofijo. Cistercijance pa je

odškodoval cesar s tem, da jim je namesto šentpeterske dal mengiško župnijo.¹⁾ Tako je prišla obširna šentpeterska župnija pod ljubljansko škofijo, kjer je ostala do današnjega dne.

Do vtešenja cistercijskemu samostanu v Dunajskem Novem mestu, je imela šentpeterska župnija svoje župnike, ki so bili tudi arhidijakoni skoraj za vso Kranjsko. A l. 1444. je šentpeterska župnija izgubila samostalnega župnika in dobila le župnega vikarja. Z ustanovitvijo ljubljanske škofije l. 1461. pa je postala šentpeterska župnija celo podružnica šenklavska. Pač se je pri sv. Petru opravljala služba božja in so se vršila vsa cerkvena opravila tudi odslej tako, kakor poprej, vendar se je zgodila pri župniji velika izprememba. Vikar je bil le škofov namestnik, katerega je škof lahko odslovil ali premestil drugam, kadar je hotel in kamor je hotel, prav po svoji volji. Pri tem je ostalo več nego tristo let, dokler ni l. 1785. vsled ustanove ljubljanskega korarja Ivana Jakoba Schillinga postala zopet samostojna; dobila je zopet svojega župnika.²⁾

Zelo zanimivo bi pa bilo izvedeti, kako je šentpeterska duhovščina skrbela za svoje ovčice v tem koncu svoje obširne župnije;³⁾ toda ravno o tem nam ni skoraj prav nič znanega. Le na prav čuden način se je ohranil iz one dobe skromen spomenik pri cerkvi sv. Duha v Vnanjih Goricah. Ko so namreč l. 1891. podrli pri tej cerkvi stari zvonik, pokazali sta se na cerkvenem zidu poleg velikih vrat dve podobi, katerih ena je predstavljala sv. Lavrencija, druge pa ni bilo mogoče več spoznati. Podobi sta bili slikani prav pri tleh v naravni velikosti. Do zgoraj imenovanega leta ni nihče vedel za nju, kajti zvonik ju je popolnoma pokrival. Dasi pa sta bili jako stari, ker sta bili slikani v začetku 16., ako ne že koncem 15. stoletja, vendar bi za nas ne imeli nikake vrednosti, ako bi se ne bili na njih ohranili zaznamki nekaterih šentpeterskih vikarjev in kaplanov iz 16. in 17. stoletja, ki so hodili tu sem opravljat službo božjo.

Kakor imajo mnogi še dandanes — ne vem ali lepo ali grdo — navado, da popišejo vse stene cerkev in znamenj s svojimi imeni, tako so se tudi nekdanji šentpeterski vikarji in kaplani radi podpisavali na prej omenjenih podobah. Dasi pa smo dandanes

¹⁾ Ivan Vrhovec, Zgodovina šentpeterske fare. Zbornik, V. zv., str. 15.

²⁾ Ivan Vrhovec, Zgodovina šentpeterske fare. Zbornik, V. zv., str. 19.

³⁾ V začetku 18. stoletja je obsegala poleg tega, kar še dandanes spada k šentpeterski župniji, še te le župnije: Brezovico, Javor, Ježico, Lipoglav, D. M. v Polju, Rudnik, del frančiškanske in del dobrovske župnije.

¹⁾ Izvestja muz. društva, 1894, str. 161.

²⁾ Izvestja muz. društva, 1894, str. 161.

³⁾ Obširno je popisal zgodovino šentpeterske župnije Ivan Vrhovec v Zborniku, V. zv.

⁴⁾ Zlati vek, str. 34.

nejevoljni na tiste, ki mažejo stene s svojimi imeni, smo nasprotno tem gospodom še prav hvaležni, da so to storili. Saj so ti zapiski edini ostanki iz one dobe, ki so se ohranili na Brezovici; kajti drugih iz onega časa, ko je Brezovica še spadala k šentpeterski župniji, ni bilo mogoče zaslediti.

Ko je pisatelj teh vrstic prepisaval te podpise, so bili mnogi že pokvarjeni, da jih ni bilo mogoče popolnoma razbrati; vendar se je ohranilo še precej imen in letnic nepokvarjenih. Sedaj pa tudi teh ni mogoče več videti, ker so morali podobi, ko so zidali nov zvonik, uničiti. Da se otmo popolni pozablenosti, podajam jih tu, kakor sem jih prepisal.

Na podobi, na levi strani vrat, so bili ti-le podpisi:

*Die Sancto Pentecost. 1534.
fuit hic Josephus Scherbal
Vicarius ad S. Petrum Lab.*

*Hic fuit Georgius Lukfic
plegar anno Domini 1561
may die 12.*

*. iem timeas
. ad St. Petrum Labaci
. Discussit ad Parochiam
. 1628. die 12 May.*

*Petrus webethytz Qui hoc scripsit
Manu ppria anno
feria sexta Qui
Jofsef sub Mettlico.*

Na podobi, na desni strani vrat:

*Hic fuit Andreas Soller Doīa
Pentecostes Anno Dmī 1561
Qui suo
Omnis Vivens Nunc moritur
in Christo: Joh. XI. ca:*

*Felix: Turgg
Ao. 1562.
Sola salus servite Deo, fint Colera fraudes.*

*15:64.
Leon Pilcha:
niz Reyfenburg:
Cooperator ibidem.*

*Hic erat Matheus Shelesnik
. Doīa Pentecostes in
Anno Dni 1568. et anno 69.*

*Michael Schega
Weyschēsis¹⁾ Coop. ad
S. Petrum 1575.*

*Doīa Pentecosten adfuit Andreas
Komar²⁾ De Crainburga Cooperator
S. Petri extra muros Labaci
In anno Dom. 1579.
· 80.*

*Coop. S. Petri
Martinus A. Sittich
1585
Pentecoste*

*Bartholomeus Wuchaniz (najbrže „Muhovec“)
De Radmanstorf
Coope: ibidem 15 . .*

*M: Georgius Cosina³⁾ Vicarius ibidem
fuit hic anno 1632 festa*

Iz teh zapiskov lahko sklepamo, da so šentpeterski duhovniki opravljali službo božjo v vnanjehorški cerkvi vsako binkoštno nedeljo. Le zaznamek „feria sexta“ (petek) nam usiljuje misel, da so hodili gotovo še ob nekaterih drugih dneh tu sem maševat; toda ob katerih, tega pa najbrže ne bo mogoče nikdar dognati. Neznano nam je dalje tudi, kdaj so bile maše v ostalih tukajšnjih cerkvah. Trditi pa smemo, da prav pogosto gotovo niso bile, ker je bila tedanja šentpeterska župnija preobsežna, da bi mogli šentpeterski duhovniki pogosto obiskovati podružnice.

Iz te dobe, ko je brezoviška župnija spadala še k šentpeterski župniji, so se nam ohranili še tudi drugi trije viri, ki nam sicer ne povedo mnogo, vendar nekaj malega pa le izvemo iz njih. Prvi je fevdna knjiga predjamskih gospodov, drugi nek zapisnik iz l. 1526. in tretji pa Valvasor.

Najstarejšo pričo imamo za cerkev v Notranjih Goricah. Fevdna knjiga predjamskih gospodov iz leta 1453. imenuje ta kraj „Gorice pri sv. Martinu“ (Nidern Puchell bei sannd Mertten).⁴⁾ Jasno je torej, da je morala stati tu že l. 1453. cerkev sv. Martina, ker sicer bi se ta kraj gotovo ne imenoval tako.

Vse druge cerkve so bile pa gotovo tudi že l. 1526. Tega leta je namreč ukazal nemški cesar Ferdinand I. zahtevati po svojih komisarjih od deželnega zbora pri-

¹⁾ Vače.

²⁾ Posvečen v subdijakona l. 1578.

³⁾ Smledničan, posvečen v mašnika dne 10. junija 1623. Leta 1644. ruški župnik (glej Izvestja muzej. društva, IX., str. 13).

⁴⁾ Mittheilungen des Musealvereines, 1866, str. 247 d.

voljenja, da naj se popišejo in ob času turške sile porabijo cerkvene dragocenosti. Zbor je privolil in dragocenosti so se pobrale in polagoma prekovale v denar. Iz dotičnega zapisnika izvemo, da so tudi našim cerkvam vzeli nekaj takih dragocenosti.

Cerkvi sv. Antona na Brezovici so vzeli 1 bakren kelih; cerkvi Sv. Duha v Vnanjih Goricah 1 srebrn kelih in 3 og. gold. v zlatu; cerkvi Marije Magdalene v Notranjih Goricah 1 mal srebrn kelih in 1 funt vin, pustili so ji pa 1 bakren kelih; cerkvi sv. Janeza na Logu 14 funtov vinarjev v penezih, a pustili so ji 1 kelih z bakrenim stojalom, in cerkvi sv. Nikolaja v Dragomeru 1 kelih.¹⁾

delitev velikih župnij v manjše tudi res nujno potrebna. Nemogoče je bilo tako veliko župnijo, kakor je bila ravno šentpeterska, dobro upravljati; pa tudi ljudstvo ni moglo svojih verskih dolžnosti tako izpolnjevati, kakor bi bilo želeti.

Brezovičanom je bilo jako odročno hoditi k sv. Petru v Ljubljano. Po tedanjih slabih potih je bilo zlasti z Loga, iz Notranjih Goric in s Plešivice getovo tri ure hoda. Prav nič se nam ne zdi zato čudno, da so Brezovičani že dolgo časa prosili in moledovali za samostojno duhovnijo. Župnijska kronika nam pripoveduje, da so se zanjo prav posebno trudili Jošt Jožef Kuschlan, lastnik Kušljanovega gradu, Žiga Jožef

Cerkvenikova hiša v Dragomeru.

Zadnji naš vir iz one dobe je pa Valvasor. Toda ta nam o Brezovici, izvzemši oba gradova, ne ve drugega povedati, kakor imena peterih cerkev in pa po koliko oltarjev so imele ter katerim svetnikom so bili posvečeni. A o tem bomo pa poročali pozneje pri opisu posameznih cerkev.

VI.

Brezovica, samostojna župnija.

Prišlo je za zgodovino mnogih kranjskih župnij znamenito 18. stoletje. Obširne župnije so se začele deliti in ustanavljale so se nove, manjše. Saj je pa bila

¹⁾ Izvestja muzejskega društva, 1895, str. 78. — Cerkevna patrona v Notranjih Goricah in v Dragomeru se ne vjemata z današnjima, toda o tem pozneje pri opisu dotičnih cerkev.

Lukančič, graščak na Lukovicu in Škander z Brezovice.¹⁾ Prizadevanje teh najuglednejših mož tega kraja ni bilo brezuspešno. Med prvimi novimi duhovnijami, ki so se ustanovile v začetku 18. stoletja, je bila Brezovica.

Nekateri starejši možje so mi pripovedovali, da se je ob ustanovitvi duhovnije ugibalo, katera izmed tukajšnjih peterih cerkev naj se povzdigne v župno. Prav posebno se je še preresetavalo, ali naj bo župnija na Brezovici ali v Vnanjih Goricah. No, slednjič se je v to odločila brezoviška cerkev; ostale štiri cerkve pa so se ji pridružile kot podružnice.

Ustanovno pismo je bilo spisano v Ljubljani dne 29. junija l. 1702. V tukajšnjem župnijskem arhivu pa

¹⁾ Župnijska kronika, str. 1.

se nahaja ustanovno pismo z datumom dné 1. avgusta 1703.¹⁾ Lastnoročno podpisani in podpečatani s svojim pečatnikom so na tej listini sledeči veljaki: Frančišek Anton Lanthieri, knjigovodja deželnega vicedomata, Ivan Krst. Tibaldi, oskrbnik komende v Ljubljani, Sebastijan Raigersfeld, imetnik lukoviškega gradu, Ivan Karol Mally, tačasni špitalski nadoskrbnik v Ljubljani. Gorenji datum sem pa zasledil v nekem dopisu župnika Nikolaja Cipriani-ja, z dné 14. maja l. 1818., s katerim prosi kresijski urad, da mu pripomore do bire, katero mu Kuschlani že 11 let nočejo dajati. V tej vlogi pravi župnik, da so, glasom ustanovnega pisma, datiranim v Ljubljani dné 29. junija l. 1702., zemljiški posestniki iz Notranjih Goric — torej tudi Kuschlani — dolžni župniku dajati kot biro od vsakega zemljišča 1 mernik pšenice in 2 šopa mrve.

O obveznostih, ki so jih prevzeli novi duhovnjani, ko se je ustanovila samostojna duhovnija, nam pa poroča župnijska kronika takole: „Novi farani morajo tudi še nadalje dajati šentpeterskemu župniku isto biro kakor doslej, novemu svojemu vikarju morajo pa zgraditi primerno stanovanje z gospodarskim poslopjem ter mu določiti potrebno biro.“²⁾

Šentpeterski vikarji pa si niso pridržali le vse prejšnje bire, temveč tudi pokopavanje mrličev (do l. 1707.) in poroke (do l. 1784.) so si še dalj časa ohranili. Tudi dohodke od oklicev je moral brezoviški vikar izročati šentpeterskemu, kar pričajo mnoge tozadevne opazke v oklicni knjigi.³⁾

Dasi pa se je ustanovno pismo spisalo že l. 1702., vendar je pravi začetek župnije šele v nedeljo, dné 21. oktobra l. 1703., ravno v god sv. Uršule. Ta dan se je pričela v novi župni cerkvi opravljati služba božja in dva dni pozneje, namreč dne 23. oktobra l. 1703. je bil že tu prvi krst.

Zgodovinar Iv. Vrhovec piše v svoji „Zgodovini šentpeterske župnije v Ljubljani“⁴⁾ o začetku brezoviške župnije takole: „Pa tudi tedaj niso dobili (namreč Brezovičani) še precej popolnoma samostalne župnije, ampak samo svojega duhovnika, in sicer je opravljal duhovna opravila brezoviškega župnika tedanji šentpeterski kaplan Stržinar, ali kakor se je sam pisal Störschinär. Stanoval pa ni na Brezovici, ampak pri

sv. Petru. Na Brezovico je prihajal najbrže samo ob nedeljah in praznikih maševat, pridigovat in krščevat, a krščevat tudi šele od leta 1704. dalje, zakaj to leto nahajamo v šentpeterskih krstnih knjigah še imena otrok, rojenih po vaseh, ki spadajo zdaj k brezoviški župniji. Sicer pa je Stržinar razen tega, da je bil nekak župnik brezoviške župnije, opravljal obenem tudi še svojo službo pri sv. Petru prav tako, kakor drugi šentpeterski kaplani. Do l. 1708. ga nahajamo prav pogostoma podpisanega v krstnih knjigah šentpeterskih, pozneje pa ne več. Iz tega smemo morebiti sklepati, da se je šele to leto preselil na Brezovico in da se je šele tedaj končno ustanovila na Brezovici samostojna, čeprav le majhna župnija.“

V župnijski kroniki¹⁾ pa beremo, da je prvi vikar Stržinar stanoval v Kušlanovem gradu, ker župnišče še ni bilo dodelano. Toda mogoče je res, da je pogosto zahajal k sv. Petru v Ljubljano, da je tam tudi opravljal razna opravila, ker na Brezovici takrat res ni imel bogzna koliko dela. Nikakor pa se Vrhovčevi podatki ne strinjajo z resničnimi dejstvi, da bi bil Stržinar šele od l. 1704. dalje hodil na Brezovico krščevat in da bi bili še tega leta kateri krščeni pri sv. Petru, ker nam krstna knjiga na Brezovici vse drugače govori. Od 23. oktobra l. 1703. so bili vsi v brezoviški župniji rojeni otroci tudi na Brezovici krščeni.

Tudi Vrhovčevo domnevanje, da se je Stržinar morebiti šele l. 1708. preselil na Brezovico, je napačno. Krstna knjiga brezoviška nam prav natančno pove, da je Stržinar dne 17. januarja l. 1707. na Brezovici za dnj i k r a t krščeval; in da je že dne 13. februarja l. 1707. prvič krščeval njegov naslednik Valentin Hočevár.

Da pa prvi brezoviški vikarji niso bili popolnoma neodvisni od šentpeterskih vikarjev, so pa priznavali sami, ako tudi ne vsi, pa vsaj nekateri, ker so se imenovali podvikarje ali pa kurate.²⁾ Od l. 1806. do 1827. tu službujoči Nikolaj Cypriani pa je v neki prošnji, ki jo je poslal na c. kr. gubernij za zvišanje kongrue³⁾ trdil, da brezoviška župnija ni vikarijat temveč prava župnija ter je dokazoval to svojo trditev z dekretom, s katerim je bil nastavljen in z instalacijsko polo, ki priča, da je Brezovica župnija in njen dušni pastir župnik.

¹⁾ Zdaj se hrani v knezoškofijskem arhivu.

²⁾ Župnijska kronika, str. 1.

³⁾ V oklicni knjigi, ki se je rabila od l. 1790. dalje beremo na mnogih krajih tako ali slično opazko: „De istis stolla denuntiationis et copulationis ad S. Petrum exmissa fuit, 12. feb. 1793.“ Take opazke se ponavljajo do l. 1807., potem pa ne več.

⁴⁾ Zbornik znanstvenih in poučnih spisov, V. zv. 1903, str. 53.

¹⁾ Župnijska kronika, str. 1.

²⁾ Kot podvikarji (subvicarius) so imenovani Ahacij Stržinar, Jernej Jambšek in Frančišek Karner; kot kurata (curatus loci) pa se sama imenujeta Karol Jožef Marburger in Janez Pitterle. Kakih 10 let pred Marburgerjem pa je pastiroval tu Frančišek Jakob Struppy, ki se je pa vedno imenoval vikarja (vicarius loci).

³⁾ Listina v farnem arhivu z dne 15. junija 1816.

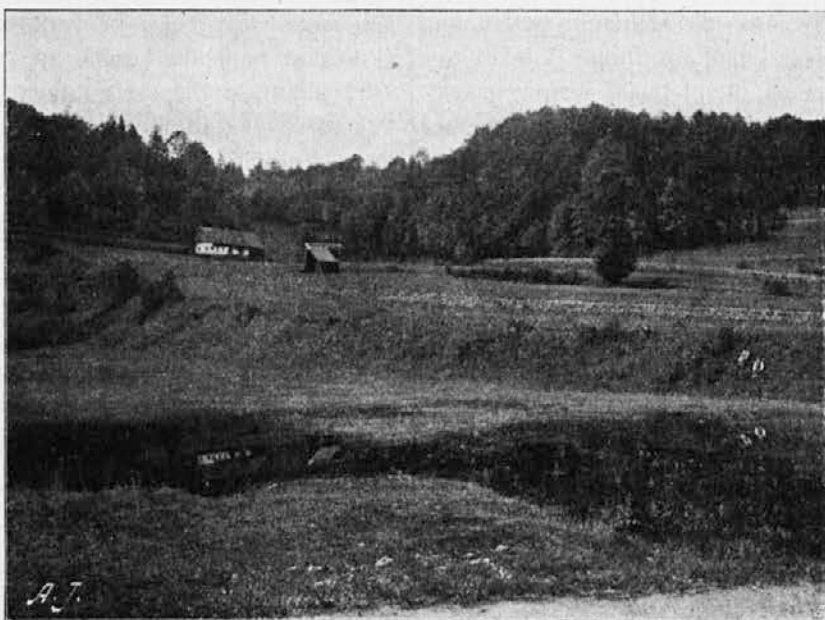
Na Brezovici so imeli ravno 20 let prej svojega dušnega pastirja kakor pa na Dobrovi, ki je takrat še spadala v šentviško župnijo. Zato je lahko umevno, da so Dobrovčani rajši hodili na Brezovico kakor pa v Šent Vid, in tako je gotovo brezoviška cerkev dobila marsikak vinar od teh sosedov. To so priznali tudi višji gospodje, ko so l. 1723. ustanavljali dobrovsko župnijo, ker so v ustanovni dekret dobrovske župnije kot zadnjo točko vzprejeli tole določbo: „Da bi ne bila cerkev na Brezovici po novi župniji kaj oškodovana¹⁾, se zaukazuje, da naj vikar dobrovski v torek po Veliki noči (tedaj je bil še zapovedan praznik) ali pa v praznik brezmadežnega spočetja M. D. pelje župljane na Brezovico, da se udeležijo ondi popolnega odpustka, tudi

in Brezovica“, kar bi slovensko rekli „Kušlanov vikariat na Brezovici“. Gotovo so si baroni Kušljani pridobili največ zaslug za to župnijo, ker se je dalj časa celo po njihovem gradu imenovala.

Naj sledi tukaj prošnja petih sosesk „in Moostall“ za lastnega duhovnika, kakor se nahaja v knezoškofijskem arhivu¹⁾ začrtana v zapisniku l. 1703. in odgovor nanjo:

Prevzvišeni in prečastiti knez itd.!

Vaša prečast. Prevzvišenost je ob zadnji vizitaciji župne cerkve sv. Petra zaznala, v kako veliki daljavi in težavnem dostopu da so naše vasi „in Moostall“ od župne cerkve, radi česar bode Vaši prečast. Prevzvišenosti jasno, v kolikih bridkosti da

Pokrajinska slika. Med Vnanjimi in Notranjimi Goricami.

naj vikar ondi mašuje. Kadar pride kaplan brezoviški na Dobrovo pomagat spovedovati, tedaj naj ga iz cerkvene miloščne vsakokrat odškoduje z 1 gld, kranj. veljave. Če dobrovski kurat ne more sam vseh svetih maš opraviti, tedaj naj jih odpošlje pred vsemi drugimi kuratu na Brezovico, kateri jih mora pa opraviti na Dobrovi.²⁾

Končno moram še omeniti, da se je v začetku imenovala tukajšnja župnija „Vicariatus Moosthalensis

¹⁾ Škof Viljem je že dne 6. avgusta 1718, vprašal vikarja Hočevarja, da naj se izjavi, ako bi on in cerkev imela kaj škode radi tega, ker se namerava na Dobrovi ustanoviti samostalna duhovnija. (Protokol. št. 44., str., 13. v knezoškof. arhivu.) Napomnana določba se je najbrže kot posledica vikarjeve izjave vzprejela v ustanovno pismo.

²⁾ A. Lesjak, Zgodovina dobrovske fare, str. 57 in 167.

se radi nemile oddaljenosti nahajamo. Zatorej najponižneje prosimo soseske „in Moostall“ Vašo prečastito Prevzvišenost, da bi nam ona blagovolila dopustiti dušnega pastirja, kateremu se zavezemo záse in za svoje naslednike dajati za duhovniško vzdrževanje potrebna sredstva, kakor je navada (:in kakršna nam bode primerna dajati naložila Vaša prečast. Prevzvišenost:). Najvišji pastir vseh pa naj to milost Vaši prečast. Prevzvišenosti oziraje se na naše nevredne prošnje obilno povrne.

Vaši prečast. Prevzvišenosti

*najpokornejši kmetje in soseske
„in Moostall“.*

¹⁾ „Protocollum“ št. 36, str. 401.—406., pisan v latinščini, a je dobesedni prepis ustanovnega pisma brez podpisov.

Ko so imenovane soseske zvedele, da se bode njihova prošnja milostno uslišala, so se pa zavezale z reverzom, ki so ga podpisala tudi njihova gospostva, s kakimi sredstvi se bode vzdrževal njihov dušni pastir, na sledeči način:

„Vsem naokrog naj je znano, da se je, preden je na ponižne prošnje petero sosesčin, namreč one na Brezovici, z vnanjega in znotranjega Jezera ali Gorice, na Logu, in v Dragomeru v okolišču peterih podružnic: sv. Antona, sv. Lovrenca, sv. Janeza Krstnika, Sv. Duha, in sv. Martina, nahajajočih se v župniji sv. Petra v ljubljanskem predmestju, radi prevelike oddaljenosti od župne ali matere cerkve prevzvišeni in prečastili gg. Ferdinand, ljubljanski škof in sv. rim. ces. knez milostno dovolil, da se v eni napominanih podružnic od njega ali pa od njegovih naslednikov v vladikovanju nastavljeni kaplan ali dušni pastir stalno naseli, imajoč dovoljenje in pravico deliti sv. zakramente, in sicer v cerkvi sv. Antona na Brezovici, kjer se kar najhitreje po od škofijstva odobreni določbi zgradi na stroške napominanih sosesk kaplanska hiša z vrtom, stoječa na popolnoma od vsakega posvetnega sodstva, oblasti ali gospostva prostem svetu, ki je popolnoma last imenovane cerkve, skupina zgoraj omenjenih 5 sosesk z vednostjo in z milostnim privoljenjem svojih gospostev zavezala zase in za svoje dediče ali naslednike glede sledečih točk:

Prvič. Ustanovitev te kuratne kaplanije se zgodi brez kakih predsodkov, ki bi se tikali ali škofijske desetine ali pa župnijskih pravic vikarjev pri sv. Petru, kateri obdrže svoje župnijske pravice nedotaknjene v imenovanih cerkvah in v sosesčini, oklice in poroke zaročencev izvršujejo pri materi župniji, ali pa po svoji volji zamorejo izročiti s pooblastilom napominanemu kaplanu, nadzorujejo cerkvene račune in oskrbljujejo s ključarji vse cerkveno premoženje, kakor je bilo dozdej v navadi, ter opravljajo vsa župnijska opravila, kar jih je, v teh soseskah, kakor poprej, ali sami, ali po svojih namestnikih.

Drugič. Ta ustanovitev se zgodi tudi brez predsodkov z ozirom na biro imenovanih vikarjev pri sv. Petru, kakor tudi mežnarjev imenovane župne cerkve sv. Petra, kateri obdrže vso biro, kakor dozdej, tako tudi v bodoče, pri vseh omenjenih soseskah, kakor je bila poprej, preden je bila ta kaplanija ustanovljena.

Tretjič. To kaplansko hišo, ki se je na stroške že večkrat imenovanih sosesčin zgradila, bodo

tudi iste v bodoče na svoje stroške popravljale in v dostojnem stanu ohranjemale.

Četrtič. Župljani sosesk bodo vsako leto kuratu za vzdrževanje dajali: 10 starov, 3 in pol mernika pšenice, 8 starov prosa, 4 stare in 2 mernika ajde ter 58 funtov prediva, sena, drv, in drugih dajatev pa toliko, kolikor je posebej zaznamovanega, v od gospostev podpisanem ter tej zavezbi priloženem registru.

Petič. Kolikorkratkoli ekskurira ob praznikih in nedeljah, kakor je v matrikuli dovoljeno, eden izmed šentpeterskih vikarjev k cerkvam teh sosesk, tolikokrat mora tudi kurat tja priti ter ondi daritev sv. maše opraviti za dobrotnike tega „podvikarijata“ ali kaplanije, in ako dobi vikar, ki ekskurira, od soseske kosilo, zamore se ga tudi kurat udeležiti (subvicarius seu capellanus), ako pa šentpeterski vikar zahteva odškodnino namesto kosila, ne more kaplan za ta ekskurz ali mašo ničesar zahtevati od soseske. Kar se pa tiče drugih nedelj in zapovedanih praznikov, bode treba določiti in držati po redu ali vsebinski matrikule, ki se bode odobrila pri prihodnji vizitaciji, glede duhovnih opravil pri podružnici sv. Antona, ali pri kateri drugi cerkvi teh sosesk.

Šestič in slednjič. Taksa štole se na tale način plačuje kuratu, kateri ne more razven spovedovanja nobenega drugega zakramenta deliti brez posebnega dovoljenja šentpeterskih vikarjev, ako so sami navzoči, namreč za previdovanje bolnikov, naj si je klican na bližnje ali najdaljno mesto, 2 libri, za krst 1 libro, in ravno toliko za pokop, ali, če se zahtevajo male bilje ali „libera“ 8 krajcarjev. Ako so velike bilje ali en nokturn s hvalnicami za mrtve: 16 kr. Za sveto mašo v domači cerkvi: 1 petak, v podružnicah v okolišču pa po 2 libri. Napominano miloščino za deljenje sv. zakramentov in pogrebe plačujejo pa le premožni, nikakor pa ne reveži, katerim se postreže zastonj in iz ljubezni do Boga.

Da pa imajo te točke, ki smo jih me napominane 5 soseske pod obvezbo odškodnine provincijske zveze vulgo „Landtschadenbundt in Crain“ imenovane za pridobitev kaplana - kurata zaobljubile, večjo moč in veljavo, smo ponižno zaprosile svoja milostljiva gospostva, da blagovolijo te zaveze odobriti in s svojimi pečati in podpisi potrditi.“

Dano v Ljubljani, dne 1. avg. 1703.

(Dalje.)

Vsebinska:

Zgodovina brezoviške župnije.

(Dalje.)